

OBS! Teksten handler om stereotyper og fordomme i forhold til indvandrere, men begreberne kan bruges om alle typer af minoriteter (mindretal) og majoriteter (flertal)

Stereotyper og fordomme

Den etnocentriske tilgang til andre grupper og kulturer kommer ofte til udtryk i stereotyper og fordomme. Stereotyper er forestillinger om, hvordan mennesker, der tilhører bestemte grupper eller kategorier, typisk er eller opfører sig. Stereotyperne kan vokse ud af personlige erfaringer. Har en diskoteksejer f.eks. oplevet, at nogle gæster med en anden etnisk baggrund end dansk har skabt problemer, er han måske tilbøjelig til at sortere alle gæster med en anden etnisk baggrund end dansk fra i døren, fordi han automatisk fornemmer problemer, når han ser dem. Han ser altså ikke længere forskellige individer, men kategorier af mennesker, som han slår sammen på grund af deres etniske baggrund.

De stereotyper, vi benytter, er imidlertid ikke kun skabt ud fra de personlige erfaringer. Tværtimod, kan man næsten sige. I de fleste tilfælde er de et resultat af kollektive processer i de grupper og i den kultur, vi er vokset op i, og ikke mindst er de et produkt af mediernes fremstilling af mennesker. Har vi mange gange læst om eller hørt om undertrykte indvandrerkvinder, ja så bliver det måske med tiden til en stereotyp opfattelse af, hvordan indvandrerkvinder generelt er.

Stereotypisering er imidlertid noget helt grundlæggende for os mennesker. Det er en måde at skabe orden i vores omverden på. Ved vi eller ser vi, at et menneske tilhører en bestemt gruppe, slutter vi os hurtigt til, hvad vi kan forvente af vedkommende. Det kan ofte være ganske hensigtsmæssigt, men som eksemplet (se boks) viser, kan stereotyper let blive alt for forenklede billeder af, hvordan andre mennesker er, og de kan få karakter af negative stereotyper eller fordomme.

Når vi har med fremmede grupper at gøre, minoritetsgrupper, som vi ikke kender særligt indgående, og som vi samtidig er usikre på, fordi de adskiller sig fra os, risikerer vi netop let at skabe negative stereotyper, der først og fremmest bekræfter vores usikkerhed og vores forskellighed i forhold til dem. Alle former for gruppedannelse og social identitet skabes ikke blot gennem overensstemmelse med dem, man er i gruppe med, men også i kontrasten til andre grupper, som man er forskellig fra. Egengruppen (indgruppen) får en del af sin identitet gennem sin forskellighed fra fremmedgruppen (udgruppen). Danskere er forskellige fra tyskere, sorte er forskellige fra hvide, heteroseksuelle er forskellige fra homoseksuelle. Typisk har man mange positive stereotyper om ens egen gruppe og ser mange individuelle forskelle her, mens de negative stereotyper og fordommene tildeles de forskellige fremmedgrupper, man ønsker at lægge afstand til (når Peter slår sin kone, er det fordi han har psykiske problemer, når Muhammed slår sin kone, er det fordi han er indvandrer!).

De negative stereotyper og fordomme om andre er således grænser, man sætter op for at fastholde sin egenart. Indvandrere er kriminelle, bliver tvangsgiftet bort, vil ikke have kontakt med danskere, går altid i store grupper og sætter religion højere end alt andet. Disse fordomme fortæller grundlæggende, at sådan er den gruppe jeg tilhører ikke.

Det væsentlige er ikke, at nogle indvandrere rent faktisk er kriminelle eller bliver tvangsgiftet. Det væsentlige og problematiske er, at fordommene uden hensyn til individuelle forskelle tildeler alle i fremmedgruppen en række fælles karakteristika, som bliver bestemmende for, hvordan den enkelte opfattes og bliver behandlet.

I kulturmødet vil disse negative stereotyper eller fordomme risikere at blive de briller, vi ser de andre igennem. De vil være forstyrrende for kommunikationen og mulighederne for at forstå hinanden. Andre gange vil de betyde, at mødet slet ikke kommer i stand, fordi de bekræfter vores angst for de andre og gør, at vi holder afstand til dem. I de værste tilfælde kan fordommene resultere i raceteorier om andre gruppers (sorte, jøder) påståede underlegenhed i forhold til ens egen gruppe, eller de kan føre til regulær diskrimination, hvor majoritetsgruppen diskriminerer minoriteter og forfølger dem med vold og magt.

Kontaktteorien

En af de mest kendte teorier om, hvordan man kan begrænse etniske fordomme og øge tolerancen overfor minoritetsgrupper, er den amerikanske psykolog Gordon W. Allports (1897-1967) kontaktteori fra 1954. Teorien er løbende blevet udviklet, men den opfatter grundlæggende fordomme om fremmede grupper som noget, der skabes og opretholdes i egengruppen, sådan som vi har beskrevet det i det foregående afsnit. Teoriens væsentligste påstand er, at jo mindre kontakt en majoritetsgruppe har med en etnisk minoritetsgruppe, jo mere forstærkes fordommene og intolerancen i forhold til gruppen, fordi fantasien får frit spil, og man ofte kun har sine informationer om de andre fra medierne. Skal fordommene mindskes og tolerancen øges, må det ifølge kontaktteorien gøres ved at etablere kontakt mellem de to grupper. Det betyder, at fordommene vil blive skubbet mere i baggrunden, og der vil blive gjort erfaringer med, at de fremmede også kan have mange positive kvaliteter. Kontaktens positive virkninger går selvfølgelig også den modsatte vej og kan mindske minoritetsgruppens fordomme om majoritetsgruppen.

Kontaktteorien siger imidlertid ikke, at enhver form for kontakt er med til at mindske fordommene. Den mere flygtige og tilfældige kontakt kan tværtimod ofte være med til at forstærke den, fordi man udelukkende er opmærksomme på tegn, der kan bekræfte de fordomme, man har. Kontakten er først med til at bryde fordomme ned, dér hvor der er tale om mere forpligtende og regelmæssige møder, som muliggør samtale og opbygningen af venskaber. Kontaktteorien fremhæver især tre betingelser, der skal være opfyldt, for at kontakten skal kunne mindske fordomme. Der skal være tale om møder mellem mennesker med samme sociale status. Det vil f.eks. sige, at ufaglærte indvandrere skal møde ufaglærte danskere. Der skal være tale om møder, hvor man skal samarbejde om et fælles mål. Allport fremhæver her, hvordan racistiske konflikter mellem sorte og hvide amerikanere blev mindsket, da de kæmpede sammen under 2. verdenskrig. Og endelig fremhæver kontaktteorien, at møderne skal finde sted inden for institutionelle rammer, hvor man har aftalt, hvordan grupperne skal fungere sammen og omgås hinanden, og hvor man selvfølgelig på forhånd har forbudt al fordomsfuld og diskriminerende adfærd.

Er disse betingelser opfyldt, vil rammerne ifølge kontaktteorien være til stede for en læreproces, hvor grupperne kan få et mere nuanceret billede af hinanden, smide nogle af deres fordomme om hinanden bort og udvikle en større tolerance overfor forskelligheder. Socialpsykologen Muzafer Sherifs berømte forsøg "Robbers Cave", bekræfter kontaktteoriens tese om, at der skal kontakt og samarbejde om et fælles mål til for at få fordomme og intolerance til at forsvinde.

Umiddelbart skulle man som følge af kontaktteorien forvente, at befolkningen i en storby som København var præget af mere positive holdninger overfor indvandrere og flygtninge end befolkningen i landkommuner, hvor kontakten med indvandrere og flygtninge er langt mindre. Og en undersøgelse af Lise Tøgeby og Øystein Gaasholt fra 1993 kan da også vise, at det rent faktisk er tilfældet. Modviljen mod indvandrere er vokset på landet op igennem 1980'erne. Måske fordi man kun har haft pressens negative historier og de fjendebilleder, der ofte florerer i offentligheden, at forholde sig til, mens modviljen er mindsket i København, formodentlig fordi man her har vænnet sig til de fremmedes tilstedeværelse og har

haft en mere direkte adgang til informationer om dem. Undersøgelsen peger endda på, at selv den flygtige kontakt, man finder i bylivet, må have haft en positiv effekt på holdningerne overfor indvandrere.

En korrelationsundersøgelse af lektor Jens Peter Frølund Thomsen (2006) bekræfter ligeledes kontaktteorien ved at vise, at der er en positiv korrelation mellem at have kontakt med indvandrere på arbejdspladsen og være velvilligt indstillet overfor indvandrere. Her er det formodentlig samarbejdet om et fælles mål, der er det helt afgørende. Undersøgelsen kan endda vise, at sammenhængen er positiv inden for flere sociale og demografiske grupper på arbejdspladsen.

En afgørende begrænsning i kontaktteorien er imidlertid, at den forudsætter, at den kontakt, der etableres, foregår under helt bestemte betingelser (social lighed, fælles mål, institutionelle rammer hvor diskrimination ikke finder sted), men problemet er, at disse betingelser bestemt ikke altid er opfyldt. Er den kontakt, man har med personer fra en minoritetsgruppe, overvejende negativ, risikerer den let at skabe negative holdninger eller blot bekræfte de fordomme, man i forvejen har om gruppen.